

DZIAŁANIA KONTRWYKRYWCZE ZORGANIZOWANYCH GRUP PRZESTĘPCZYCH

Prof., dr. Paweł Łabuz,
Wyższa Szkoła Kształcenia Zawodowego we Wrocławiu,
Plac Powstańców Śląskich 1/201, 53-329 Wrocław, Polska,
<pawlab@op.pl>

Dr., Mariusz Michalski,
Wyższa Szkoła Ekonomii, Prawa i Nauk Medycznych im. prof. E. Łipińskiego w Kielcach,
ul. Jagiellońska 109A, 25-734 Kielce, Polska,
<m.michalski@opoczta.pl>

Streszczenie

Działania kontrwykrywcze podejmowane przez przestępców zawodowych, członków zorganizowanych grup i związków przestępczych, terrorystów i ekstremistów stanowią ważny wymiar działalności przestępczej. Zagadnienie to jest dostrzegane w wąskich kręgach praktyków w środowiskach policyjnych, np. według stanowiska Europolu tzw. środki kontrwykrywcze coraz częściej stanowią trwałe elementy strategii i taktyki przestępczej. Popularność tych tech-

nik ukierunkowanych na neutralizację działań policyjnych, aktywne wpływanie na prowadzone postępowania karne wyraźnie wzrasta i może być interpretowane w kategoriach profesjonalizacji świata przestępczego.

Słowa kluczowe: przestępczość zorganizowana, kontrwykrywczość, taktyka, strategia przestępcza i kryminalistyczna.

Wprowadzenie

Współczesne zagrożenia bezpieczeństwa transgranicznego posiadają szereg czynników kryminogennych, natomiast poza terroryzmem z całą stanowczością można wskazać zawodową przestępczość zorganizowaną prowadzącą swoją działalność w całym spektrum zjawiskowym. W związku z tym, organizacje przestępcze (przestępczość zorganizowana) stale unowocześniają i dynamicznie dostosowują swoje struktury do transformacji otoczenia, w którym funkcjonują. Powoduje to różnorodność i tymczasowość występujących na świecie form przestępczości zorganizowanej.¹

Tradycyjnym i podstawowym zadaniem szeroko rozumianej kryminalistyki jest wspieranie teorii i praktyki wykrywania przestępców. W rezultacie uwadze badaczy w naszej dziedzinie długo uchodził obszar swoistej „anty-kryminali-

styki”, obejmującej wiedzę o przeciwdziałaniu wspomnianego wykrywania. Naturalnymi adresatami takiej wiedzy wydają się przestępcy, gdyż niewątpliwie mogą oni korzystać z sugestii, wskazujących w jaki sposób uniknąć wpadnięcia w ręce detektywów.² Gdyby przypuszczenie to było prawdziwe, stanowiłoby silną przesłankę przeciwko uprawianiu „anty-kryminalistyki”. Ale tak nie jest: dostęp do wiedzy o metodach przeciwdziałania pracy detektywów jest całkowicie uzasadniony brzmieniem reguły-matki wszystkich reguł zwalczania przestępczości: myśl jak przestępca. I właśnie usprawnieniu stosowania tej najogólniejszej zasady detektywistycznej służyć ma „anty-kryminalistyka”, zupełnie tak samo, jak wiedza o drogach przenikania do organizmu ludzkiego patogennych bakterii służy medycynie.³

Kryminalistyczna charakterystyka działań kontrwykrywczych

W literaturze kryminalistycznej powszechnie przyjmuje się, że opis relacji występujących pomiędzy sprawcą przestępstwa, a organami ścigania może być dokonywany poprzez odniesienie się do tzw. teorii walki. O ile bowiem celem działań taktyczno-kryminalistycznych realizowanych przez służby policyjne jest identyfikacja sprawcy przestępstwa oraz zgromadzenie dowodów winy i sprawstwa na potrzeby procesu karnego, to celem sprawcy jest nie tylko popełnienie przestępstwa, ale także uniknięcie pociągnięcia go do odpowiedzialności karnej. Teoria walki modyfikowana na potrzeby nauki kryminalistyki zakłada ponadto, iż cele sprawcy i orga-

nów ścigania są sprzeczne, oba te podmioty mają tego świadomość i przede wszystkim „w swych działaniach liczą się z działaniami drugiego podmiotu”.

Z tego powodu taktyka przestępcza jest konstruowana jako środek wymierzony przede wszystkim przeciwko działaniom operacyjnym i śledczym, mając za główne cele neutralizację infiltracji policyjnej, niszczenia (usuwania) lub deformowania śladów i dowodów przestępstwa, wywierania wpływu na świadków itp. W tym miejscu trzeba podkreślić, że niekiedy sprawcy przestępczości zorganizowanej lub terrorystycznej nie czekają biernie na efekty działań operacyjnych

1 Kurowski, W. (2006). Pojęcie organizacji przestępczej i przestępczości zorganizowanej. *Prokuratura i Prawo*, 1, s. 26.

2 Dla uproszczenia i wygody redakcyjnej, wszelkie podmioty, zajmujące się wykrywaniem przestępców (organy ścigania, policjanci, prokuratorzy, itd.) w dalszym ciągu określane będą jako detektywi.

3 Konieczny, J. (2022). Jak zapobiegać wykrywaniu przestępców? [w:] Chlebowicz, P., Łabuz, P., Safjański, T. *Działania kontrwykrywcze – taktyka i technika działań kontrwykrywczych*. S. 6 i in.

służb policyjnych, lecz sami inicjują działania, które niejednokrotnie stanowią odpowiednik czynności operacyjno-rozpoznawczych prowadzonych przez organy ścigania. Chodzi tutaj oczywiście o podobieństwo a nie identyczność, gdyż cele, formy i metody czynności operacyjno-rozpoznawczych realizowanych przez właściwe organy państwa są limitowane przepisami resortowymi, Kodeksem karnym oraz *last but not least* etyką zawodową⁴. Jak zauważa W Daszkiewicz „Zasada zgodności taktyki kryminalistycznej z obowiązującym prawem nie jest specyficzna dla działania organów państwowych w tej sferze, zgodność bowiem działań tych organów z prawem jest zasadą odnoszącą się do wszystkich organów i obowiązuje we wszystkich przejawach ich działania (...)”⁵.

Należy w związku z tym spostrzeżeniem uwzględnić, że działania kontrwykrywcze, po pierwsze nie zawsze muszą stanowić przestępstwo w rozumieniu Kodeksu karnego lub przepisów karnych pozakodeksowych, po drugie mogą być prowadzone w oderwaniu od konkretnego czynu przestępczego, po trzecie stanowią często elementy działań lub wręcz stylu życia prowadzonych przez sprawców, którzy np. rutynowo stosują kontrolobserwację i samokontrolę (wydaje się, że uwaga ta dotyczy zwłaszcza terrorystów, zwłaszcza tzw. samotnych wilków). W tym stanie rzeczy działania kontrwykrywcze stanowią odrębny segment zachowań członków grup przestępczych lub terrorystycznych, chociaż mogą (i zazwyczaj) towarzyszą zachowaniom, które odnoszą się do popełnionego przestępstwa.

Warto zauważyć, że postrzeganie działań kontrwykrywczych jako aktywności, których istota polega na opóźnieniu śledztwa jest także stosowana przez innych kryminalistów. Na przykład J. Konieczny posługuje się pojęciem taktyk opóźniających zwanych także taktykami kontrwykrywczymi, przy czym taktyki opóźniające mają na celu nie tyle opóźnienie, lecz wręcz uniemożliwienie uzyskania przez prowadzącego śledztwo informacji sprzyjających wykryciu sprawcy⁶. Zdaniem J. Koniecznego wyróżnić można siedem podstawowych grup poszczególnych rozwiązań taktycznych. Pierwsza grupa obejmuje kreowanie fałszywego obrazu zdarzeń już na etapie planowania i przygotowywania przestępstwa.

Niszczanie śladów, np. klasycznym zabiegiem jest tutaj „posprzątanie” miejsca zdarzenia, likwidacja współsprawcy lub świadków, spalanie samochodu użytego podczas akcji przestępczej, podłożenie ognia w pomieszczeniu, gdzie dokonano zabójstwa. Zastraszenie i kontrola ofiar lub świadków poprzez formułowanie wobec nich różnorodnych gróźb. Zachowania sprawcy podczas zatrzymania polegające na składaniu nieprawdziwych wyjaśnień, wskazywanie mylnych tropów (np. poprzez przekazywanie „trudnych do analizy zbioru danych informatycznych”), podawanie fałszywego

alibi lub fałszywego przyznania się do winy. Aktywne zakłócanie czynności operacyjno-rozpoznawczych. Jest to niezwykle pojemna i ciekawa kategoria, która obejmuje według J. Koniecznego stosowanie dezinformacji wprowadzanej przez figuranta w toku kontroli operacyjnej lub obserwacji, który zorientował się, że jest inwigilowany. Działania te niejednokrotnie opierają się na wyspecjalizowanych metodykach takich jak samokontrola, kontrolobserwacja, błyskawiczne przekazanie materiału.

W społeczeństwie informacyjnym nasyconym technologiami teleinformatycznymi taktyki opóźniające obejmują także stosowanie zaawansowanych środków technicznych, które między innymi mają na celu neutralizowanie metodyk używanych w informatyce śledczej.

Ostatni zbiór taktyk kontrwykrywczych (opóźniających) dotyczy korupcji. Według J. Koniecznego chodzi o niezwykle szeroką gamę zachowań korupcyjnych. W grę wchodzi zatem nie tylko tradycyjna łapówka, czyli wręczenie korzyści majątkowej, niekiedy także osobistej, ale także angażowanie funkcjonariuszy służb policyjnych w działalność przestępczą oraz „wywieranie nacisków politycznych dzięki uzyskanym wcześniej wpływom”⁷. W odniesieniu do sygnalizowanego zagrożenia wykorzystywania wpływów politycznych do osłony interesów przestępczych nasuwa się spostrzeżenie, że będzie to charakterystyczny element tzw. przestępczości mafijnej.

T van der Baken jako najbardziej skuteczne strategie kontrwykrywcze zorganizowanych grup przestępczych wskazuje:

- korupcję,
- kupowanie poufnych informacji,
- przenikanie na stanowiska kluczowe w sferze publicznej,
- szantaż,
- kontrinwigilację,
- działania dezinformacyjne,
- stosowanie przemocy (wobec funkcjonariuszy, świadków, członków grupy)⁸.

Na podstawie doświadczeń praktycznych zgromadzonych przez krajowe organy ścigania należy uznać, że czynnikami warunkującymi skuteczność podejmowanych przez zorganizowane grupy przestępcze i organizacje terrorystyczne działań kontrwykrywczych są m. in.:

1. właściwe wyposażenie techniczne (np. skanery, załuszkarki) wskazanych wyżej podmiotów;
2. sytuacja operacyjna związana z prowadzoną działalnością przestępczą, która może wymagać jednorazowego zastosowania jednego rodzaju działań lub wielokrotnego użycia kombinacji wielu działań kontrwykrywczych;

4 Na kanwie rozważań o etyce działań kryminalistycznych J. Widacki zwraca uwagę, iż: „Ale nawet gdy praktycznie nie ma wątpliwości, że podejrzanym rzeczywiście dokonano zarzucanych mu, choćby najokropniejszych zbrodni, pamiętać trzeba, że za zbrodnie te ukarze go sąd. Policjant nie ma więc żadnego moralnego prawa karać go za ten czyn dodatkowo, po swojemu, poprzez niedobre traktowanie, czynienie śledztwa bardziej dolegliwym, niż musi ono być ze swej istoty”. Zob. szerzej Widacki, J. Etyczne problemy w kryminalistyce. Zarys problematyki (w:) J. Widacki (red.), *Problematyka etyczna w kryminalistyce...*, op. cit., s. 130.

5 Daszkiewicz, W. Taktyka kryminalistyczna a procesowe gwarancje jednostki i prawa obywatelskie (streszczenie) (w:) Widacki, J. *Etyczne problemy w kryminalistyce...*, op. cit., S. 16.

6 Konieczny, J. (2020). *Kryminalistyczny leksykon śledztwa*. S. 299.

7 Tamże, S. 299-300.

8 Tamże, S. 193.

3. doświadczenie i wyszkolenie przestępców lub terrorystów w stosowaniu danego rodzaju działań kontrwykrywczych;
4. czasookres aktywności przestępczej (im dłużej trwa działanie przestępcze tym większe ryzyko wykrycia);
5. zasoby materialne i finansowe zorganizowanej grupy przestępczej lub komórki terrorystycznej
6. współpraca (korupcyjna) przestępców z funkcjonariuszami mającymi dostęp do poszczególnych informacji (np. na temat zainteresowań Policji, planowanych akcji, operacji itp.).

Warto też podkreślić, że działania kontrwykrywcze wciąż ewoluują co prawdopodobnie pozostaje w ścisłym związku z rosnącym profesjonalizmem niektórych odmian przestępczości zorganizowanej. Niewątpliwie stosowanie działań kontrwykrywczych zmierza do zwiększenia hermetyczności zorganizowanych grup przestępczych. Uzasadniona wydaje się teza, że widoczny wzrost działań kontrwykryw-

czych stanowi reakcję świata przestępczego na prowadzone w ostatnich latach przez CBŚP operacje pod przykryciem (zakup kontrolowany, łapówka kontrolowana).

Członkowie zorganizowanych grup przestępczych korzystają z fachowych instruktaży prawników (adwokatów, radców prawnych itp.), analizują doświadczenia osób rozpracowywanych i zatrzymywanych za działalność przestępczą, dysponują własnym doświadczeniem wynikającym z obserwacji błędów popełnionych w toku przeprowadzania czynności operacyjno-rozpoznawczych (nieudolnie prowadzona niejawną obserwacją, zdekonspirowanie kontroli operacyjnej lub legalnej prowokacji). W tym miejscu warto wspomnieć o błędnie wykonywanych przez policyjnych informatorów powierzanych im zadań, które mogą skutkować ich dekonspiracją oraz przede wszystkim przedwczesnym ujawnieniem bieżących kierunków zainteresowań operacyjnych.⁹

Można także niestety wskazać, że niektóre służby specjalne same dekonspirują metody pracy operacyjnej¹⁰.

Typologia działań kontrwykrywczych

Taktyka przestępcza zawiera w sobie schematy zachowań, planowania, rozpoznania, wywiadu przestępczego, organizowania kryjówek i magazynów, legendowania, maskowania, zacierania śladów, różnych form prowokacji oraz realizacji wszelkich przedsięwzięć przestępczych. Powyższe elementy wypełniające treścią czynności taktyczne – kryminalne można postrzegać w kategoriach ewaluującego procesu samodoskonalenia przestępców. Niektóre techniki i metody mieszczące się w zakresie taktyki przestępczej ukierunkowane są na utrudnianie bądź destrukcję postępowań przygotowawczych lub paraliżowanie działań operacyjnych prowadzonych przez służby policyjne. Mają zatem one charakter działań kontrwykrywczych. Z tego punktu widzenia wydaje się, że można mówić o taktyce kontrwykrywczej.

Jak wspomniano działania kontrwykrywcze podejmowane przez grupy przestępcze niekoniecznie są działaniami nielegalnymi. Istnieje szereg działań, które *per se* pozbawione są atrybutu nielegalności¹¹. Z tego wynika, że działanie może mieć charakter kontrwykrywczy, nawet jeśli jest działaniem w pełni legalnym. Jednakże należy zdawać sobie sprawę, że choćby określone działania kontrwykrywczych nie było nielegalne to niewątpliwie cele do których zmierzają są *par excellence* powiązane z procederem przestępczym.

Można przewrotnie powiedzieć, że cele działań kontrwykrywczych są odwrotnością celów czynności operacyjno-rozpoznawczych i czynności procesowych. Ogólne cele działań kontrwykrywczych sprowadzają się do ukrycia faktu popełnienia przestępstwa lub w przypadku wszczęcia postępowania przygotowawczego udaremnienie gromadzenia dowodów.

Ważnym wymiarem działań kontrwykrywczych jest skuteczne dokonanie zaplanowanego przestępstwa. Następnie omawiane działania mają na celu ukrycie rzeczy związanych z przestępstwem (przedmiot lub narzędzie przestępstwa, noszące ślady działania przestępczego, nabyte za środki uzyskane z prowadzonej działalności przestępczej oraz wykazujące związek potencjalnego sprawcy ze zdarzeniem przestępczym).

Przykładem cząstkowych celów działań kontrwykrywczych jest także uniemożliwienie rozpoznania środowiska przestępczego, a w szczególności utajnienie i uniemożliwienie ustalenia składów osobowych grup przestępczych i przedmiotowego zakresu ich działania. Chodzi tutaj o utrudnienie rozpoznania wzajemnych relacji pomiędzy poszczególnymi członkami grupy przestępczej (rodzaj kontaktów, podział ról, hierarchię wertykalną, relacje horyzontalne), uniemożliwić ustalenie sposobów działania danej grupy przestępczej (lokalizacje dziupli, miejsc produkcji narkotyków czy miejsc przetrzymywania osób uprowadzonych, zidentyfikowanie współpracowników grupy ulokowanych w służbach ochrony prawa, wykrycie kanałów przemytu) oraz utrudnić ustalenie miejsc ukrywania się osób poszukiwanych.

Działania kontrwykrywcze zmierzają do uniemożliwienia służbom policyjnym lub utrudnienia im przeprowadzania analiz kryminalnych na potrzeby rozpracowań operacyjnych. Klonowanie kart SIM, używanie skrzynek SIM czy sztucznych BTS utrudnia przeprowadzenie analizy bilingów telefonicznych. Wykorzystanie bankowości podziemnej uniemożliwia przeprowadzenie analizy powiązań kapitałowych oraz przepływów finansowych. Stosowanie metod i

9 Chlebowicz, P., Safjański, T. (2022). Kryminalistyczna charakterystyka działań kontrwykrywczych. [w:] Chlebowicz, P., Łabuz, P., Safjański, T. *Działania kontrwykrywcze – taktyka i technika działań kontrwykrywczych*. S. 6 i in.

10 Jako przykład można wskazać ujawnienie przez CBA nagrań prowadzonych w toku działań operacyjnych, którymi był objęty min. były Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej Aleksander Kwaśniewski. Zob. opublikowany na stronie <>https://cba.gov.pl/ftp/dokumenty_pdf/Raport.pdf dokument zatytułowany „Raport dotyczący śledztwa RP I Ds. 42.2016.

11 Wydaje się, że można wskazać tutaj kontrobservację, samokontrolę, szyfrowanie korespondencji.

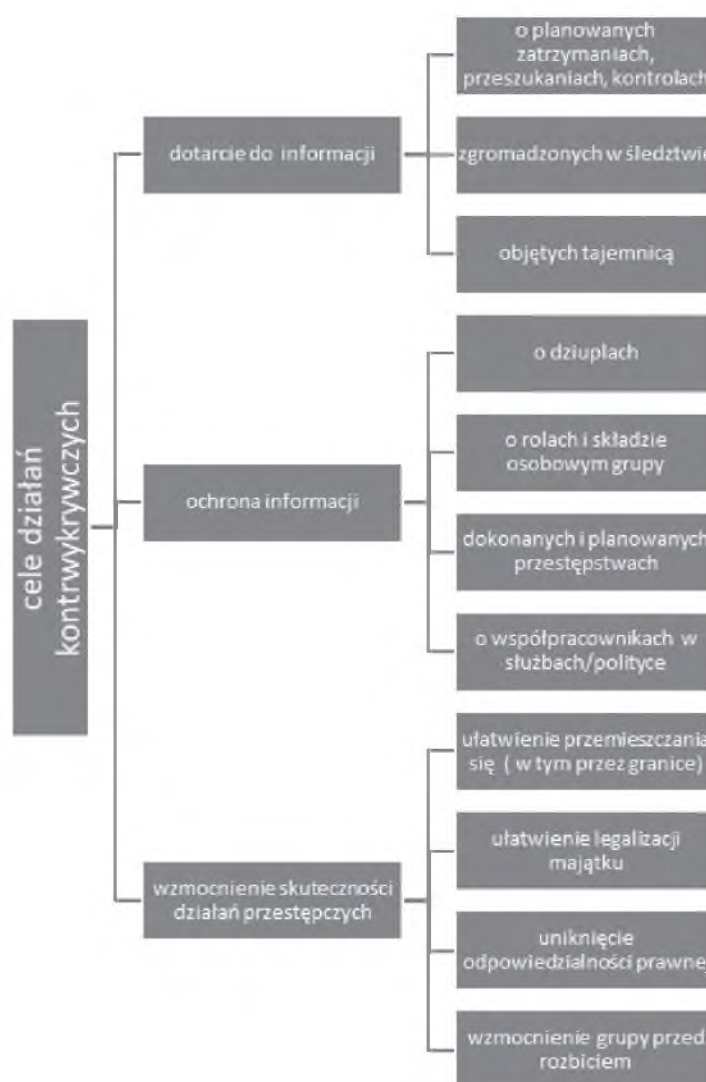
środków kontrinwigilacyjnych ogranicza skuteczność analizy powiązań osobowych oraz *modus operandi*¹².

Podobnie działania kontrwykrywcze zmierzają również do uniemożliwienia lub utrudnienia ustalenia źródeł dowodowych dla procesu karnego. W praktyce polegają na niszczeniu lub zacieraniu śladów lub oddziaływaniu na świadków i pokrzywdzonych w taki sposób, żeby ochronić podejrzanego. W założeniu działania kontrwykrywcze mają maksymalnie ograniczyć wiedzę służb policyjnych o roli poszczegól-

nych osób związanych z podejrzanym lub figurantem i przez to uniemożliwić przyjęcie właściwej taktyki śledczej (m. in.: dobór zakresu czynności oraz ustalenie kolejności ich wykonywania)¹³.

Innym celem działań kontrwykrywczych będzie uniemożliwienie pozyskanie tajnego współpracownika przez służbę policyjną lub specjalną¹⁴.

Cele działań kontrwykrywczych przedstawiono na poniższej grafice.

Typologia w odróżnieniu od klasyfikacji zakłada, iż podziały zjawisk są oparte na kryteriach, które sprawiają, że podział typologiczny nie musi mieć charakteru rozłącznego i wyczerpującego. Mnogość zachowań służących osiągnięciu celów kontrwykrywczych sprawia, że wyjątkowo trudno dokonywać klasyfikacji tych działań. Występują proste formy działań kontrwykrywczych, lecz wydaje się, że w praktyce przeważają rozmaite warianty taktyk kontrwykrywczych. Antycypując dalsze wywody należy zauważyć, że korupcja stanowi często nieodłączny element działań kontrwykryw-

czych, lecz nie zawsze zastępuje ona innych form działań kontrwykrywczych, mimo, że często im towarzyszy.

Wydaje się zatem, iż można wyodrębnić podstawowe formy działań kontrwykrywczych jak korupcja, kontrinwigilacja, inwigilacja odwrotna, działania opóźniające, legalizacja (pranie pieniędzy) i ukrywanie majątku, przy czym Autorzy są świadomi, że granice pomiędzy poszczególnymi formami mogą być płynne i ulegać zatarciu.

Przedstawiony w grafice nr 2 schemat ilustruje typologię form działań kontrwykrywczych.

12 Por. Chlebowicz, P., Filipkowski, W. (2011). *Analiza kryminalna. Aspekty kryminalistyczne i prawnodowodowe*. S. 44 in.

13 Por. Gołębiowski, J. (2008). *Praca operacyjna w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej*. S. 21-23.

14 Por. Herbowski, P. (2019). Pozyskanie tajnego współpracownika przez służby kontrwywiadowcze na podstawie materiałów obciążających — rozważania o sensie instytucji. *Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego*. 60.

Formy działań kontrwykrywczych realizowane są z wykorzystaniem wielu metod działania, a także przy użyciu różnorodnych środków technicznych, niekiedy cechujących się dużym zaawansowaniem.

Przez metodę należy rozumieć świadomy i konsekwentny sposób postępowania przez osoby zmierzający do osiągnięcia jednego lub kilku celów kontrwykrywczych. W takim rozumieniu metodami kontrwykrywczymi są m. in.: kontroberwacja, stosowanie samokontroli, lustracja pomieszczeń, wymuszanie dyscypliny w grupie, pomoc członkom grupy, używanie tajemnego języka, maskowanie, legendowanie, korzystanie z bankowości podziemnej, pranie pieniędzy, przekazanie majątku na osobę trzecią, nabycie majątku na podstawioną osobę, werbunek funkcjonariuszy i urzędników

(pozyskanie), lokowanie członków grupy w służbach i urządach (wprowadzenie), infiltracja pośrednia, monitorowanie/obserwacja funkcjonariuszy i urzędników, biały wywiad, wykorzystanie detektywów, korupcja prokuratorów i sędziów, zastraszanie świadków, działania dezinformacyjne, budowanie relacji z politykami (sponsoring), działania dezintegrujące, demaskowanie informatorów.

Do środków kontrwykrywczych zaliczyć należy przede wszystkim: kryptowaluty, darknet, urządzenia elektroniczne, programowanie kontrinwigilacyjne, anonimowe systemy telefoniczne, zabezpieczenie techniczne pomieszczeń (np. specjalne ekrany), poligraf, szyfratory, skrzynki SIM BOX czy środki nasłuchowe.¹⁵

Wykrywanie tajnych agentów policyjnych w zorganizowanych grupach przestępczych

W procesie wykrywania przestępstw zwłaszcza tych pełniących przez sprawców z kręgów przestępczości zawodowej i zorganizowanej powszechnie akcentuje się konieczność korzystania z osobowych źródeł informacji. W niektórych przypadkach gdy werbunek informatora jest niemożliwy, istnieje konieczność wprowadzenia do grupy przestępczej lub środowiska przestępczego funkcjonariusza służby policyjnej pod przykryciem.

Infiltracja agenturalna w określonym środowisku (grupie przestępczej) wyznacza kryterium przy selekcjonowaniu kandydatów do werbunku, gdzie istotna jest ocena ich przydatności do wykonywania zadań, do których mieliby zostać pozyskani. Dobór potencjalnych kandydatów wynika z celu, który zamierza się osiągnąć, dokonując werbunku. Znając obiekt (miejsce, środowisko, osoby itd.), który jest lub ma zostać objęty zainteresowaniem operacyjnym oraz mając sprecyzowany cel, jaki chcemy uzyskać dzięki zawerbowaniu OZI, należy wyselekcjonować najbardziej odpowiednią osobę do wykonania zakładanych zadań. Typując potencjalne źródło, trzeba pamiętać o roli, którą ma ono spełniać. Inaczej mówiąc, konieczna jest ocena predyspozycji i możliwości kandydata wynikająca z przyjętego celu, czyli określenie, czy i który z kandydatów byłby zdolny do realizacji zadań, jakie będą mu zlecane. Kierując się kryterium przydatności do wykonywania zadań. Trafnie zauważa K. Horosiewiczem, że właściwe wytypowanie kandydata na OZI ma decydujący

wpływ na jakość i wyniki prowadzonych czynności operacyjno-rozpoznawczych. Prawidłowo, w sposób celowy dobrane źródło informacji, mające możliwości wykonania zleconego mu zadania, pozwala na szybkie, pozytywne zakończenie sprawy operacyjnej i na odwrót — współpraca ze źle wybranym i zwerbowanym w sposób przypadkowy źródłem najczęściej nie przynosi żadnych efektów¹⁶.

Zapewne źle dobrane źródło, niejednokrotnie poza brakiem pozytywnych efektów współpracy, może doprowadzić do pełnej dekonspiracji działań policyjnych i przyczynić się do stworzenia „systemu kontrwykrywczego” dla grupy prowadząc równoległe działania informacyjno-dezinformacyjne. Zły dobór może być spowodowany przykładowo pozyskaniem OZI, które zostało celowo przygotowane przez grupę do nawiązania pozorowanej niejawnej współpracy z służbami państwowymi.

Niezwykle trudna i skomplikowana staje się współczesna współpraca z osobowymi źródłami informacji w aspekcie działań kontrwykrywczych.

Należy wziąć pod uwagę, że przestępcy zwłaszcza zawodowi (liderzy i członkowie zorganizowanych grup przestępczych), którzy uzyskują ze swojej działalności przestępczej znaczne zyski materialne jak też za jej udowodnienie grożą im bardzo surowe kary, dokonują rzetelnego przewartościowania swojego trybu życia, profesjonalnie przygotowując się do każdego przedsięwzięcia przestępczego, korzystając z wie-

15 Chlebowicz, P., Safjański, T. (2022). Typologia działań kontrwykrywczych, [w:] Chlebowicz, P., Łabuz, P., Safjański, T. (2022). *Działania kontrwykrywcze – taktyka i technika działań kontrwykrywczych*. S. 29 i in.

16 Por. Horosiewicz, K. (2019). *Wybrane elementy taktyki werbowania i współpracy z osobowymi źródłami informacji*. S. 14-15.

dzy najlepszych ekspertów w danej dziedzinie, wykorzystując najnowszą technologię w celu permanentnego udoskonalania swoich działań kontrwykrywczych przed potencjalnym działaniem wobec nich służb państwowych.

Funkcjonariusz prowadzący sprawę operacyjną (wykonujący czynności operacyjno-rozpoznawcze) funkcjonuje w danej społeczności lokalnej, mieszka najczęściej w mieście, w którym pracuje (niższe szczeble jednostek prowadzących pracę operacyjną). Z praktyki wiadomo, iż podlega on swoistej „kontroli” przez grupy przestępcze. Niemal każdorazowo, kiedy dany funkcjonariusz wraca do domu, dana grupa lub wyznaczone przez nią osoby weryfikują, czy w danym czasie przebywa on w miejscu zamieszkania.

Poczynając od najprostszych metod weryfikacji np. poprzez ustalenie miejsca parkowania samochodu, do coraz bardziej zaawansowanych i profesjonalnych. Z praktyki należy przytoczyć, że w mieście np. o zasięgu działania Komendy Powiatowej Policji, działania kontrwykrywcze mogą polegać m.in., na ustalaniu wjeżdżających i wyjeżdżających pojazdów do jednostki oraz osób do niej wchodzących i wychodzących (dotyczy to również, w skrajnych przypadkach niejawnych obiektów).

Podobne zachowania o charakterze kontrwykrywczym występują w miejscach, gdzie są zlokalizowane duże jednostki policji, w zależności od stopnia zorganizowania danej grupy i jej wyposażenia w odpowiednie środki techniczne. Dotyczy to przede wszystkim funkcjonariuszy, którzy najskuteczniej prowadzą swoje sprawy operacyjne. W praktyce Autorzy wielokrotnie spotkali się z faktem, że zatrzymani członkowie zorganizowanych grup przestępczych posiadali profesjonalne urządzenia służące do nasłuchu korespondencji policyjnej (służba dyżurna), w tym do nasłuchu Wydziału Techniki Operacyjnej.

Inne zagrożenia wiążą się z profesjonalnym dotarciem do rodzin funkcjonariuszy, ich znajomych, przyjaciół czy kolegów z lat szkolnych.

Grupy przestępcze nie ograniczają się do identyfikowania i blokowania kanałów pozyskiwania przez organy ścigania informacji, którymi są w szczególności źródła osobowe i techniczne.

Działania inicjowane przez grupy przestępcze polegają one także na zdobywaniu oraz analizowaniu szeroko pojętych informacji o organach ścigania, w celu lepszego przygotowania się na wypadek podjęcia wobec nich działań i minimalizowania ich skutków. Fakt prowadzenia przez grupy działań kontrwywiadowczych wynika z czterech zasadniczych założeń:

1. Potencjalna infiltracja grupy przestępczej przez organy ścigania stanowi dla niej realne zagrożenie;
2. Organy ścigania będą usiłowały zdobyć informacje chronione przez grupę przestępczą:
 - a) wykorzystując posiadane osobowe źródła informacji i inne metody pracy operacyjnej, w szczególności tzw. podsłuch i obserwację,
 - b) poprzez identyfikowanie osób wchodzących

w skład grupy (lub osób z nią związanych) i nakłanianie ich różnymi sposobami do podjęcia współpracy;

3. Uzyskanie przez organy ścigania informacji o istnieniu grupy przestępczej popełniającej przestępstwa zagrażałoby bezpieczeństwu grupy i jej członkom, utrudniając prowadzenie działań, w skrajnym przypadku zmuszając do ich zaniechania, odcinając od źródła dochodów;
4. Elementem najbardziej zagrażającym grupom przestępczym są informatorzy Policji umieszczeni w grupie.

Można stwierdzić zatem, że celem taktyk kontrwykrywczych grup przestępczych jest przeciwdziałanie potencjalnym i realnym zagrożeniom ze strony organów ścigania¹⁷ poprzez:

- wykrywanie aktywności organów ścigania skierowaną przeciwko grupie przestępczej lub prowadzonym przez grupę przestępczym działaniem,
- uniemożliwianie (przeciwdziałanie) tej aktywności,
- neutralizację oraz niweczenie rezultatów pracy organów ścigania.

W celu przeciwdziałania infiltracji przez osobowe źródła informacji zorganizowane grupy przestępcze dążą do ograniczenia czynników wpływających destrukcyjnie na więzi i zależności pomiędzy członkami grupy oraz wewnętrzne jej funkcjonowanie. Są to działania ukierunkowane na m. in.:

1. wzmacnianie identyfikacji z grupą,
2. zapewnienie wewnętrznej spójności grupy,
3. zaspokojenie potrzeb indywidualnych członków grupy,
4. utrzymanie lojalności członków wobec grupy i przeciwdziałające współpracy z organami ścigania,
5. docieranie do środowisk zwalczających przestępczość zorganizowaną.

Wzmacnianie identyfikacji z grupą jest wynikiem:

- umożliwiania członkom stabilizacji finansowej i wysokiego stanu życia,
- wskazywanie na akceptację społeczną grupy np. w miejscu zamieszkania czy lokalach, do których chodzą członkowie,
- utrzymywanie przekonania o wpływach grupy w środowisku przestępczym,
- tworzenie przekonania o „elitarności” grupy”,
- odwoływanie się do wspólnej symboliki np. klubu sportowego czy wartości narodowych,
- wzajemna akceptacja członków grupy,
- utrzymywanie przekonania o uznaniu towarzyskim dla lidera grupy.
- Wśród działań mających zapewnić wewnętrzną spójność grupy należy wskazać:
- zmuszanie do popełnienia przestępstwa uniemożliwiające skorzystanie ze statusu świadka koronnego,
- unikanie tzw. „wałków” czyli uczciwe rozliczanie finansowe wewnątrz grupy,
- unikanie sporów i przestrzeganie hierarchii w grupie,

17 Por. DCAF Intelligence Working Group, Intelligence Practice and Democratic Oversight – a Practitioner’s View, „Occasional Paper” 2003, nr 3, Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF): <https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/op03_intelligence-practice.pdf>, S. 16.

- prowadzenie dezinformacji dotyczących faktycznej pozycji lidera,
- niedopuszczanie do sytuacji, w której jeden z członków grupy ma zbyt dużą samodzielność działania,
- unikanie rozgłosu i obnoszenia się z dobrami materialnymi,
- utrzymywanie przekonania, że grupa jest obiektem zainteresowania policji i może być obiektem infiltracji,
- utrzymywanie przekonania, że grupa ma na swoich usługach policjantów, prokuratorów czy sędziów,
- podkreślanie zażyłości członków np. obchodzenie wspólnie świąt, wspólne wyjazdy zagraniczne, świadczenie do ślubu,
- właściwy podział zadań uwzględniający poziom inteligencji, doświadczenie oraz sprawność psychofizyczną członków grupy.

Utrzymanie lojalności członków wobec grupy i przeciwdziałanie współpracy z organami ścigania obejmuje:

- brutalność wobec nielojalnych,
- pokazywanie siły i determinacji w walce z konfidentami,
- kompromitowanie rodzin przestępców, którzy poszli na współpracę z policją,
- zapewnienie pomocy prawnej dla zatrzymanych, podejrzanych lub oskarżonych członków grupy,
- otaczanie opieką rodzin członków grupy, którzy odbywają karę pozbawienia wolności wpadli,
- otaczanie opieką członków grupy, którzy są izolowani (tymczasowo aresztowani, odbywający karę pozbawienia wolności).

Docieranie do środowisk zwalczających przestępczość zorganizowaną ma zapewnić:

- dopływ do grupy informacji z toczących się śledztw wobec jej członków,
- zwiększenie możliwości weryfikacji lojalności członków wobec grupy,
- minimalizowanie strat finansowych związanych z utratą mienia związanego z działalnością przestępczą,
- możliwości neutralizowania działań konkurencyjnych grup przestępczych,
- możliwość konsultowania przedsięwzięć przestępczych,
- możliwość przewlekania działań procesowych,
- możliwość oddziaływania na świadków i pokrzywdzonych,
- możliwości zdemaskowania agentury policyjnej.

Grupy przestępcze prowadząc działania ukierunkowane na przeciwdziałanie lub neutralizację infiltracji prowadzonej przez policję przy wykorzystaniu osobowych źródeł informacji rygorystycznie przestrzegają zasady tzw. wiedzy niezbędnej (wzajemne przekazywanie informacji w zakresie niezbędnym do wykonywania określonego zadania, zarówno w relacjach poziomych – pomiędzy członkami grupy jak i w relacjach pionowych z kierownictwem grupy).

Jednocześnie wykorzystują nieprawidłowo zwerbowane

i nielojalne wobec policji źródła informacji do monitorowania i nadawania określonego kierunku i zakresu prowadzonych przez policję czynności operacyjnych. W efekcie policja – na podstawie opracowanych analiz i prognoz – podejmuje nieskuteczne przedsięwzięcia lub nie podejmuje przedsięwzięć koniecznych, kierując zainteresowanie policji na obszary nie mające istotnego znaczenia lub na inne, wrogie lub konkurencyjne, grupy przestępcze¹⁸.

Podobnie jak w przypadku kontrwywiadu państwowego, w przypadku działań przestępczych ukierunkowanych na przeciwdziałanie lub neutralizację infiltracji prowadzonej przez policję przy wykorzystaniu OZI, można wyróżnić dwa zasadnicze obszary działań: defensywny i aktywny. Działania o charakterze defensywnym polegają na poszukiwaniu środków uniemożliwiających dostęp do informacji dotyczących grupy przestępczej i jej działalności, a nie na bezpośrednim zwalczaniu zagrożeń związanych z korzystaniem przez policję z osobowych źródeł informacji policji. Działania kontrwykrywcze o charakterze aktywnym polegają na podejmowaniu określonych przedsięwzięć mających na celu zapobieganie i zwalczanie aktywności osobowych źródeł informacji policji, w szczególności na:

a) zbieraniu informacji o osobach, miejscach, rodzaju przestępczości, popełnionych lub popełnianych przestępstwach itd., które znalazły się w operacyjnym zainteresowaniu policji;

b) neutralizacji skutków działań osobowych źródeł informacji realizujących zadania zlecane przez policję, czyli: na ofensywnym przeciwdziałaniu infiltracji.

W przypadku działań defensywnych oddanie przez przestępców inicjatywy policji uzależnia skuteczność ochrony grupy przed infiltracją od profesjonalizmu i skuteczności jej działań, sprowadzając się do oczekiwania na błędy policji, o ile te zostaną w porę dostrzeżone i wykorzystane. Jeżeli jednak policja i działające na jej zlecenie osobowe źródła informacji nie popełnią błędów, to skuteczność działań o charakterze defensywnym może okazać się niewystarczająca. Zrozumiałym przy tym jest, że w miarę prowadzonego rozpoznania policja zdobywa wiedzę o stosowanych przez grupę defensywnych działaniach kontrwykrywczych i ucząc się je neutralizować, zwiększa własne szanse na przerwanie działalności przestępczej i dezintegrację grupy. Defensywny charakter działań nie jest przy tym w stanie wyrządzić większej szkody, polegającej np. na dekonspiracji stosowanej przez policję metody lub osobowego źródła informacji, stanowiąc swoistą zachętę do kontynuowania, modyfikowania lub intensyfikowania działań przez policję. W efekcie działania defensywne są skuteczne jedynie w krótkim okresie czasu. Nieuchronność porażki wynikającej z oddania inicjatywy policji w nadziei, że popełni ona błędy wymusza na grupach przestępczych konieczność podejmowania działań o charakterze ofensywnym.

W odróżnieniu od działań o charakterze defensywnym, działania ofensywne mają na celu wyprzedzanie aktywności policji. Działania są inicjowane przez grupy przestępcze, a ich efektywność uzależniona jest w głównej mierze od skutecz-

18 Zob. (2003). *Intelligence Practice and Democratic Oversight – a Practitioner's View*, DCAF Intelligence Working <https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/op03_intelligence-practice.pdf>.

ności prowadzonych przedsięwzięć, a nie błędów popełnionych przez policję. Działań ofensywnych polegają w szczególności na:

1. Przenikaniu do struktur policji poprzez:
 - pozyskiwanie źródeł informacji wśród funkcjonariuszy lub pracowników policji,
 - plasowanie osób związanych z grupą przestępczą w strukturach policji.
2. Dezinformowaniu policji.

Wśród ogólnych celów ofensywnych działań kontrwykrywczych wymienić można:

- zdobycie informacji o aktualnym stanie wiedzy policji oraz kierunkach (podmiotach) prowadzonego przez policję rozpoznania,
- rozpoznawanie struktur organizacyjnych policji, jej funkcjonariuszy (i pracowników) oraz identyfikowanie osobowych źródeł informacji policji,
- ustalenie stosowanych w praktyce oraz dostępnych metod i środków pracy operacyjnej.

W świetle powyższego stwierdzić należy, że działania kontrwykrywcze grup przestępczych, mające charakter ofensywny, które pozwalają w sprzyjających okolicznościach na jednoczesne:

- kontrolowanie i udaremnianie działań operacyjnych prowadzonych przez policję,

- zbieranie cennych informacji o Policji i stosowanie wobec policji skutecznej dezinformacji.¹⁹

Dezinformowanie Policji staje się możliwe dzięki podjęciu działań analogicznych do działań określanych w nomenklaturze wywiadu jako gra operacyjna. W ogólnym ujęciu celem gry operacyjnej jest stworzenie sytuacji, w której przeciwnik nie jest świadomy faktu, że bierze udział w działaniach mających na celu udaremnienie jego operacji wywiadowczych. Dzięki temu jego wysiłki stają się nie tylko nieskuteczne, ale w pewnych wypadkach wręcz szkodliwe. Elementem warunkującym prowadzenie gry operacyjnej jest tzw. podwójny agent.

Podkreślając wagę podwójnych agentów i wykorzystaniu ich do dezinformowania przeciwnika Sun Tzu pisał: „Trzeba poszukiwać agentów przeciwnika, którzy przybyli nas szpiegować. Kuś ich zyskami, pouczaj i nie wypuszczaj z ręki. W taki sposób pozyskuje się podwójnych agentów. Dzięki zdobytej od nich wiedzy możesz rekrutować szpiegów lokalnych i wewnętrznych. Dzięki zdobytej od nich wiedzy szpiegów jednorazowi mogą rozgłaszać fałszywe informacje i dezinformować przeciwnika. Dzięki zdobytej od nich wiedzy, gdy nadejdzie czas, będziesz mógł zatrudnić żywych szpiegów. Władca musi znać tych pięć aspektów działalności wywiadowczej. Od takiej wiedzy zależy nawracanie szpiegów; trzeba więc być szczodrym dla podwójnych agentów.”²⁰

Konkluzja

Niewątpliwie działania, tzw. antykriminalistyczne, stosowane ze strony przestępców tworzących taktykę działań zapobiegających (opóźniających) ich wykrywanie i tym samym uniemożliwiający organom ścigania zapobiegania działalności przestępczej, wymagają pogłębionych badań naukowych.

Obszar szeroko pojętej taktyki przestępczej dynamicznie się udoskonala w miarę rozwoju taktyki wykrywczej służb państwowych i podjęcie badań naukowych w tym zakresie, może stanowić skuteczniejsze przeciwdziałanie zachowań kontrwykrywczych ze strony przestępców.

COUNTER-DETECTION ACTIVITIES OF ORGANIZED CRIMINAL GROUPS

Paweł Łabuz,
Mariusz Michalski

Summary

Counter-detection measures taken by professional criminals, members of organised crime groups and associations, terrorists and extremists constitute an important dimension of criminal activity. This issue is recognised by a narrow range of practitioners in policing circles, e.g. according to Europol's position, so-called 'counter-discovery' measures are increasingly becoming permanent elements of criminal strategy and

tactics. The popularity of these techniques aimed at neutralising police action, actively influencing ongoing criminal proceedings, is clearly increasing and can be interpreted in terms of the professionalisation of the criminal world.

Keywords: Organised crime, counter-detection, tactics, criminal strategy and forensic science.

19 Łabuz, P., Kosmaty, P., Kudła, J. (2022). Wykrywanie tajnych agentów policyjnych w zorganizowanych grupach przestępczych, [w:] Chlebowicz, P., Łabuz, P., Safjański, T. (2022). *Działania kontrwykrywcze – taktyka i technika działań kontrwykrywczych*. S. 195 i in.

20 Sun Tzu, Sun Pin, *Sztuka wojny*, tłumaczenie D. Bakalarz, Gliwice 2004, s. 135-136.

ORGANIZUOTŲ NUSIKALSTAMŲ GRUPUOČIŲ KONTRŽVALGYBINĖ VEIKLA

Paweł Łabuz,
Mariusz Michałski

Santrauka

Tarp reikšmingo nusikalstamumo pasireiškimo formų yra profesionalių nusikaltėlių, organizuotų nusikalstamų grupuočių, teroristų bei ekstremistų organizuojama ir atliekama kontržvalgybinė veikla. Ši problematika yra pastebima ir nagrinėjama tik pakankamai siaurame policijos profesionalų rate, nors pagal Europolo nuomonę, taip vadinamos kontrapriemonės, trukdančios ir apsunkinančios nusikaltimų tyrimą tampa vis dažniau nusikalstamos taktikos ir strate-

gijos elementu. Šių metodikų nukreiptų į policijos veiksmų neutralizavimą populiarumas, ženkliai didėjantis aktyvus pasipriešinimas ir veiksmai nukreipti į atliekamą ikiteisminį tyrimą leidžia tai interpretuoti, kaip didėjantį nusikalstamo pasaulio profesionalumą.

Raktiniai žodžiai: organizuotas nusikalstamumas, nusikalstama kontržvalgybinė veikla, taktika, nusikalstama ir kriminalistinė strategija.